

GEDIMINAIČIŲ KUNIGAIKŠTYSTĖS LDK RYTŲ PASIENYJE XIV AMŽIUJE – XV AMŽIAUS PRADŽIOJE

VYTAS JANKAUSKAS

Vytaus Jankauskas – istorikas, Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros doktorantas, Vilniaus kolegijos Humanitarinių mokslų katedros lektorius. Su žurnalu Lietuvos pilys bendradarbiauja nuo 2006 m. Yra paskelbęs seriją straipsnių apie Gediminaičių dinastijos istoriją ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijų plėtrą XIV–XV a.

Ivadas

Gediminaičių dinastijos narių vidaus santykiai yra daugiaiypė problema, kurią nelengva paprastai išspręsti. Bandymai analizuoti remiasi daugiausia netiesioginiais duomenimis. Vienas iš galimų būdų pabandyti atsakyti į klausimus – peržiūrėti, kokios administracinių funkcijos buvo suteikiamos dinastijos nariams valstybės periferijoje, o kartu ir kaip konkretus kunigaikštis galėjo jomis pasinaudoti veikdamas dinastijos viduje ir kokias perspektyvas jam tai suteikdavo. Juk vienas iš pagrindinių būdų sutelkti galią ir užsitiirkinti vietą hierarchinėje struktūroje buvo savos žemės potencialo panaudojimas. Todėl šis aspektas laikytinas vienu svarbiausių, pagal kuriuos galima išsiaiškinti dinastijos narių vidaus santykius. Šiame darbe apžvelgiama situacija konkrečiame regione – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rytų pasienyje.

Gediminaičių kunigaikštystės LDK rytiniame pasienyje XIV–XV a. – sunkiai apibréžiamas objektas, kadangi šiuo laikotarpiu LDK nuolat plėtėsi į rytus. Todėl būtų galima sakyti, kad XIV a. pirmojoje pusėje tai Polocko ir Vitebsko žemės, vėlesnais laikais reikėtų prie šio regiono priskirti ir Černigovo bei Severėnų žemėje (S. M. Kucynskis, pirmasis nuosekliai analizavęs būtent šios žemės padėtį, jai esant LDK dalimi, nurodo, kad nuoseklaus pavadinimo vartojimo XIV–XV a. nebuvo, todėl siūlo vartoti dvigubą šios žemės, arba „didžiosios kunigaikštystės“, kaip rašoma šaltiniuose, pavadinimą¹, nors dabartinėje Rusijos istoriografijoje linkstama būtent Severėnų kunigaikštystes priskirti prie Černigovo kaip integralią „didžiosios kunigaikštystės“ dalį²) buvusias kunigaikštystes bei prijungtą Mstislavlio žemę. Būtent šios kunigaikštystės ir Gediminaičių padėtis jose yra šio darbo objektas (**1 pav.**). Akivaizdu, kad LDK rytų pasienio samprata kito, tačiau reikia padaryti ir išlygų: plečiantis valstybei, dinastija, kaip struktūra, nebuvo statiska, nes jos narių skaičius nuolat didėjo, ir šie procesai tarpusavyje koreliavosi.

Šiam kontekste itin reikšmingos tampa Zenono Norakaus ižvalgos apie Gedimino ir Algirdo laikų LDK plėtrą ir šio proceso santykį su valdančiaja dinastija. Pagrindinis nuolatinės plėtrės tikslas, pasak tyrinėtojo, buvo gausių valdovo sūnų (nurodomas būtent Gediminas ir Algirdas, kurių palikuonių skaičius buvo gana didelis) aprūpinimas tokiomis valdomis, kokios pridera ir kaimyninių dinastijų atstovams, taip pat papildyti valdovo (o gal valstybės?) iždą ir sustiprinti LDK karinį potencialą, o tai laikytina visiškai natūraliu procesu viduramžių Eu-

ropos „užsienio politikoje“.³ Toks problemos traktavimas reiškia, kad nuolatinė valstybės plėtra pirmiausia tenkino valdovo ir dinastijos, ar bent jau dinastijos elito, poreikius.

Šiame darbe bus aptarta, kaip dinastija funkcionavo rytų pasienyje, keliant sau tikslą išskirti „elitinę“ ir „ne elitinę“ grupę Gediminaičių dinastijos viduje. Tai ne tik paaiškintų XIV a. dinastijos viduje vykusius hierarchizacijos procesus, bet ir padėtų atskleisti, kaip dinastija panaudojo teritorinius laimėjimus. Kadangi šiuo aspektu LDK dinastijos narių vidaus santykiai beveik netyrinėti, tokis problemos formulavimas yra prasmingas. Šiame darbe bus naudojamas gerai žinomas šaltiniai, taip pat plačia (ir ne blogiau žinoma) istoriografija, kuri gali padėti atskleisti problemą.

Dinastinės politikos LDK rytų pasienyje susiformavimo priešais XIV a. pirmojoje pusėje

Gedimino giminei atėjus į valdžią, LDK politika buvo praradusi orientaciją į rytus ir šia kryptimi veikė pasyviai. Pirmosios žinios apie šios giminės kunigaikštį – Butigeidžio ir Butvydo – veiklą yra susijusios su teritorinėmis nuolaidomis rytuose Haličo–Voluinės atžvilgiu⁴, nors aktyvi politika šia kryptimi baigėsi dar prieš ateinant į valdžią šiai giminei: 1285 m. įvyko pasutiniai XIII a. lietuvių kariaunų žygiai į Rusią.⁵ Iš rusiškų metraščių sužinome, kad tik XIV a. pirmojo ketvirties pabaigoje rytų politikos kryptis vėl tampa aktuali. Gali kilti klausimas: kodėl? Tai daugiau šaltiniotyros problema, sietina su to laikotarpio rusiškuose šaltiniuose užfiksuotomis žiniomis apie Lietuvą. Geriausiai tai iliustruoja K. Chodnickio pastabos analizuojant Gediminaičių dinastijos kilmę: Vytenis rusų metraščiuose nėra minimas.⁶ Tiesa, apie tai, kad Vytenio įtaka plito į rytus, galima numanyti iš Polocko vyskupo Jakovo laiško į Rygą⁷, taip pat iš Lietuvos ir Livonijos konflikto dėl Polocko⁸, tačiau tai šaltiniuose tik epizodas.

Polocko žemė jau XIII a. tapo kryptingu LDK užsienio politikos objektu.⁹ Suskilusi į kelias kunigaikštystes, ji domino kaimynus, todėl LDK ten susidūrė ne tik su vietinėm dinastijom, bet ir su augančia Smolensko¹⁰ ir galbūt Černigovo–Severėnų žemiu įtaka, taip pat ir su Livonijos interesais.¹¹ Vytenio įtakos išplitimas Polocke nerodo jokių santykų su dinastija pokyčių. Polockas tvarėsi pakankamai savarankiškai, vyskupas vykdė savo politiką. Tačiau tai ir visos žinios, kurios mus pasiekė apie to meto padėtį Polocko žemėje.

Sunku pasakyti, kada Polocko žemėje pradėjo plisti dinastijos narių įtaka. Galima spėlioti tik remiantis netie-

1 pav. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapio fragmentas su pažymėtomis Polocko, Vitebsko, Černigovo bei Severėnų žemėmis. Tadas Makovskis, 1613 m. A. Braziūnienė, Senieji Lietuvos žemėlapiai iš Vilniaus universiteto bibliotekos rinkinių, Vilnius, 1999.
Fig. 1. A fragment of a map of the Grand Duchy of Lithuania with the lands of Polotsk, Vitebsk, Chernigov, and Severia marked. Tadas Makovskis, 1613. A. Braziūnienė, Senieji Lietuvos žemėlapiai iš Vilniaus universiteto bibliotekos rinkinių, Vilnius, 1999.

sioginiai duomenimis. Visų pirma susiduriama su Polocko kunigaikščio problema. Tai susiję su šaltinių stygiumi, tačiau istoriografija nėra vienareikšmė. Pirmasis Vainiaus paminėjimas šaltiniuose dažnai nėra pabrėžiamas, daugiau dėmesio skiriama 1326 m. Gedimino pasiuntinybei į Didžiųjų Naugardą¹² arba trumpai pažymima, kad Vainius minimas nuo 1324 m.¹³ Vis dėlto pirmasis Vainiaus paminėjimas yra svarbus, daug ką pasakantis apie jo statusą tuo metu.

Pirmą kartą Vainius minimas 1324 m. Gedimino laiške į Livoniją, kuriame skundžiamasi Ordino padarytais nuostoliais. Laiške pateikiama nuosekli geografija: Upytė – Medilas – Polockas. Tarp nuostolių, patirtų Upytėje ir Medile, minima, kad buvo pagrobtos trys Vainiuui priklausę žirgai.¹⁴ Tuo metu Vainius dar nebuvu siejamas su Polocku, kuriame patirti nuostoliai laiške aprašomi vėliau. Tai, kad Medilą Gediminas apibrėžė kaip savo pilį, taip pat verčia ieškoti alternatyvų, kur galėjo būti Vainiaus valdos. Tarp Upytės ir Medilo XIV a. buvo išsidėstęs valstybės centras. Dėl to laikotarpio Trakų ir Vilniaus kunigaikščių sutariama¹⁵, bet nėra aišku, kas tuo metu valdė Kernavę. Šis centras jau buvo beprarandas savo reikšmę, nors tai akivaizdžiai atskleidė tik po 1365 m., kai Vokiečių ordinatas puolė Kernavę. Tiesa, ūkiname gyvenime Kernavė jau pirmojoje XIV a. pusėje pradėjo trauktis į periferiją, ir tai taip pat liudija, kad šio centro reikšmė ēmė mažėti.¹⁶ Tokia kunigaikštystė galėjo būti atiduota svarbiam dinastijos nariui, o toks ir buvo Vainius. Nors negalima pamiršti, kad XIV a. antrojoje pusėje būtent Upytės žemėje minimi žirgynai, priklausę Gediminaičių dinastijai¹⁷, o Vainiaus nuostoliai apibūdinami būtent pagrobtų žirgų skaičiumi, tačiau tai nelabai turi įtakos ieškant Vainiaus kunigaikštystės iki jam išvykstant į Polocką. Šiuo atveju kyla klausimų dėl neaiškaus Upytės žemės statuso ir jos priklausomybės, taip pat dėl Kernavės kunigaikštystės. Upytės žemė paprastai siejama su Vilniaus, vėliau (po perversmo prieš Jaunutį) su Trakų kunigaikščiu. Gedimino valdžios padalijimas taip pat siejamas su trimis užsienio politikos kryptimis: Jaunutis užsiėmė santykiais su Livonija, Algirdas – su Rusia, Kęstutis – su Vokiečių ordinu.¹⁸ Tačiau žvelgiant į tokį grynnai teorinį konstruktą (izoliuotai negalėjo veikti ne vienas kunigaikštis) – kokia galėjo būti Kernavės kunigaikščio Manvydo (kuris, pasak Lietuvos metraščio, buvo vyriausias Gedimino sūnus) vieta šioje sistemoje ir ar galima manyti, kad jis buvo visiškai izoliuotas? Tokia prielaida galima, jeigu sutiktume, kad Kernavės kunigaikščiui priklausė vien tik dešinysis Neries vidurupio pakrantės ruožas¹⁹, tačiau mažai tikėtina, jog Kernavės kunigaikštis valdė tik šią teritoriją. Upytės priklausomybė Kernavės kunigaikščiui šiame kontekste tampa gana įtikinama.

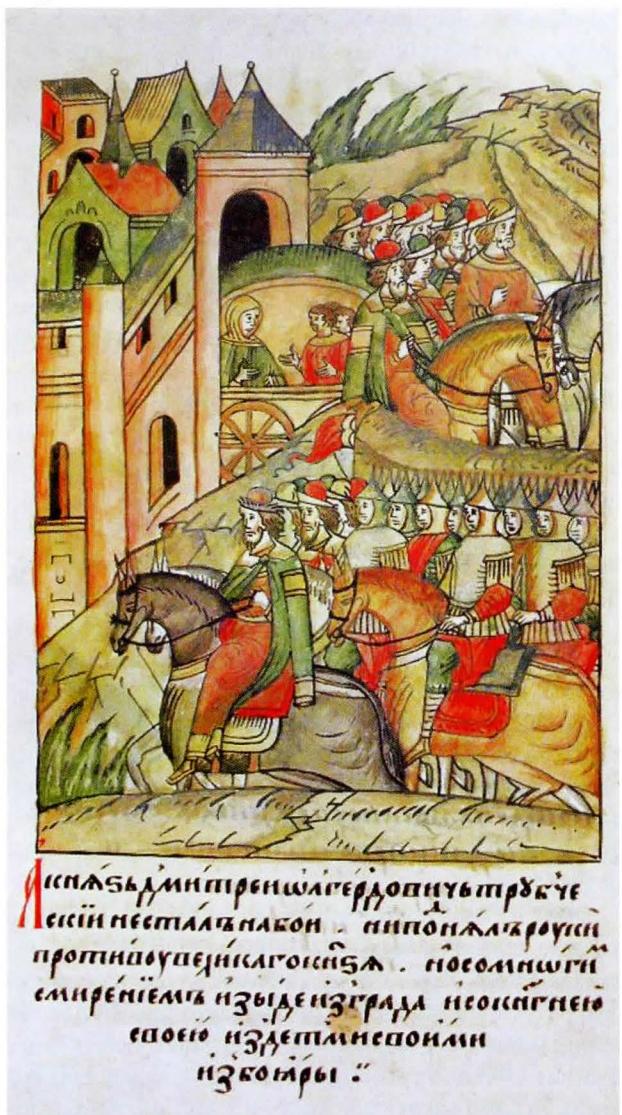
1326 m. Vainius jau minimas kaip Polocko kunigaikštis.²⁰ Tai rodo, kad būtent šiuo laikotarpiu Polocko žemė susilaukė vis didesnio dinastijos dėmesio. S. C. Rowellas teisus, Vainiaus (kartu su Teodoru) išsiuntimą į Rusią pirmiausia laikydamas paties Gedimino iniciatyva²¹, kadangi tokia situacija jam užtikrino geresnę galimybę kontroliuoti valdovo domeną. Tačiau taip buvo sprendžiamas ne vien Vainiaus perkėlimo klausimas. Jo galios buvo gero-

kai platesnės. Jam pavaldus buvo ne tik Polockas, bet ir aplinkiniai kunigaikšciai. Būdinga, kad su Vainiumi į Naugardą vyko ir Minsko kunigaikštis Vasilijus.²² Dinastijos interesų reiškimasis darosi dar akivaizdesnis prisi minus Algirdo vedybas su Vitebsko kunigaikštyste Marija. Kartu reikia prisiminti, kad tuo metu Algirdas dar buvo jaunas²³, todėl jo vieno išsiuntimas į (dar tik prijungiamą) valstybės periferiją laikytas ganėtinai pavojingu ir valdžia joje buvo perduota labiau patyrusiam Gedimino broliui. Šie įvykiai sutampa su žiniomis iš Lietuvos metraščio: tuo metu, kai Vainius atsiduria Polocke, Gedimino sūnūs pradeda gauti savasias kunigaikštystes: vyriausias Manvydas – Kernavę, Algirdas – veikiausiai Krėvą, ir užsitikrina pozicijas Vitebsko kunigaikštystėje.²⁴ Visa tai verčia kalbėti apie kryptingą dinastinę politiką, orientuotą į rytinį LDK pasienį.

Tai, kad Polocko žemėje itin aiškiai reiškési dinastinių interesai, darosi akivaizdu iš Gedimino valdymo pabaigoje vykusių procesų ir Polocko kunigaikščių kaitos. Mirus Vainiui, Polocko kunigaikščiu tapo Gedimino sūnus Narimantas: 1338 m. jis Polocko vardu sudarė sutartį su Livonija²⁵, tačiau Gedimino testamente vadinamas Pinsko kunigaikščiu, o Polockas neminimas visai.²⁶ Svarbu pažymeti, kad nuo tada iki tol, kai Andrius Algirdaitis nurodomas kaip Polocko kunigaikštis, nėra aišku, kas juo galėjo būti. Polocko žemėje buvo kelios smulkios kunigaikštystės²⁷, todėl sudėtinga pasakyti, kas tuo metu valdė patį centrą.

XIV a. ketvirtijo–penktijo dešimtmečių sandūroje Polocko žemėje savasias kunigaikštystes turėjo bent keli kunigaikšciai. Nuo 1338 m. Vitebską tikrai valdė Algirdas.²⁸ Po Gedimino mirties jis dominavo tarp šios žemės kunigaikščių (tieki priklausančių dinastijai, tiek ir kitų). Svarbus 1342 m. žygis į Pskovo žemę, vadovaujamas Algirdo. Tai, kad pskoviečiai kreipėsi į Algirdą, liudija akivaizdžius hierarchinius pokyčius Polocko žemėje. Būtent Vitebsko kunigaikštis (kaip metraščiuose kalbant apie to laiko įvykius titulujamas Algirdas) joje buvo dominuojantis. Šio žygio metu atskleidžiami ir Algirdo santykiai su pusbroliu Liubka, kuris žuvo prie Izborsko. Metraščiuose rašoma, kad Liubka buvo Vainiaus, Polocko kunigaikščio, sūnus.²⁹ Taigi Liubka Polocko po tėvo mirties nepaveldėjo, tačiau labai tikėtina, kad jo kunigaikštystė buvo viena iš smulkesnių kunigaikštystėcių Polocko žemėje. Tai paaiškintų glaudžius jo ryšius su Algirdu. Aprašyme minima, kad Algirdas ir Kęstutis (kuris taip pat dalyvavo žygyje) bei kiti kunigaikšciai labai gedėjo žuvus Liubkai³⁰, taigi jų santykiai (bent jau su Algirdu) buvo artimi, veikiausiai Algirdas pusbroli laikė geru sajungininku, o gal ir sau pavaldžiu ar bent parankiu kunigaikščiu, kurio paramos galėjo tikėtis.

Panašūs ryšiai kaip su Liubka Algirdą siejo su kunigaikščiu Jurgiu Vytautaičiu, kuris minimas tarp 1342 ir 1348 m. Nurodoma, kad kunigaikštis Jurgis Vytautaitis buvo Algirdo karvedys, jis dalyvavo 1342 m. Algirdo žygyje į Pskovo žemę ir joje pasiliuko, kai ten Algirdo vietininku buvo paskirtas Algirdo sūnus Andrius.³¹ Jo glaudūs santykiai su Algirdu, aiškiai nurodomas pavaldumas (karvedys) verčia manyti, kad būtent Algirdo įtakos teritorijoje (tarp Krėvos ir Vitebsko) buvo ir Jurgio Vytautai-

2 pav. *Dmitrijus Algirdaitis pasiduoda broliui Andriui*. Лицевой летописный свод. XVI a. Rusijos mokslų akademijos biblioteka.
Kopija gauta iš A. Martiniuko.

Fig. 2. Dmitrijus Algirdaitis surrendering to his brother, Andrius. From Лицевой летописный свод. 16th century. Library of the Russian Academy of Sciences. Copy obtained from A. Martinuk.

čio valdos, o tai reiškia, kad greičiausiai jos buvo Polocko žemėje. Tiesa, dėl Jurgio Vytautaičio priklausymo valdančiajai dinastijai iki šiol vyksta diskusija, tačiau A. Nikžentaičio argumentacija yra pakankamai stipri, kad ši hipotezė gyvuotų.³²

Šiame kontekste jdomu ir tai, jog Algirdas po perversmo prieš Jaunutį šiam paskyrė būtent Zaslavlio kungių kaištystę³³, esančią Polocko žemėje. Tačiau Jaunučio, o vėliau ir Jaunutaičių veiklos, susijusios su LDK rytų pasieniu, nėra žinoma, tuo tarpu akivaizdus jo dalyvavimas santykiuose su vakarais (Lenkija ir Vokiečių ordinu).³⁴ Tai laikytina gana dėsningu reiškiniu, kadangi 1348 m. Polocko kungių kaištystę valdyti Algirdas paskyrė savo sūnū Andrių³⁵, kuris iki pat Algirdo mirties dominavo šioje žemėje (**2 pav.**).

Baigiant kalbėti apie Polocko žemėje buvusias kuni-gaikštystes, negalima nepaminėti ir 1348 m. Karijoto pa-

siuntinybės į Ordą. Su juo kartu vyko ir Svisločės kuniagaikštis Simonas bei Aikšas.³⁶ Tai, kad šie buvo susiję giminystės ryšiais, istoriografijoje abejonių nekelia, lieka tik klausimas, kokie buvo šie ryšiai. J. Puzyna tvirtino, kad tai turėjo būti Karijoto sūnūs³⁷, tačiau tokia versija nepasirodė įtikinama J. Tęgowskiui. Šio tyrinėtojo nuomone, bent jau Simonas turėjęs būti Karijoto anūkas, kuris 1399 m. žuvo prie Vorsklos.³⁸ Vis dėlto tenka pripažinti, kad tokia J. Tęgowskio nuomonė nelabai pagrįsta, turint omenyje tai, jog pirmieji kiti Karijotaičiai šaltiniuose pasirodo tik kitame dešimtmetyje, o Karijotas buvęs vienas iš jauniausių Gedimino sūnų, todėl menkai tikėtina, kad jo anūkas jau būtų valdės atskirą kunigaikštystę, gan nutolusią nuo jam Gedimino pavesto valdyti Naugarduko.³⁹ Taigi tiksliau apibūdinti Svisločės kunigaikščio Simono santykius tiek su Algirdu, tiek su Andriumi yra sudėtinga, nes jis vėliau nėra minimas šaltiniuose. Išimtimi laikytinas Simono Karijotaičio žūties mūšyje prie Vorsklos paminėjimas 1399 m., tiesa, jis taip pat kelia klausimų.⁴⁰ Metraštinė informacija labai aiški – nurodoma, kad mūšyje žuvo Glebas (Supraslio nuoaraše Levas) Karijotaitis ir jo brolis Simonas. Nors Karijotaičiai neturėjo būti vyresni negu tame pačiame mūšyje žuvę Andrius ir Dimitras Algirdaičiai (tai padidina tikimybę, kad mūšyje dalyvavo Karijoto sūnūs), tačiau sugriaunama šaltinių informacijos logika. Svisločės kuniagaikštis Simonas minimas anksčiausiai iš visų Karijoto sūnų, apie jo valdas taip pat sužinoma gana anksti, todėl jis laikytinas vyriausiuoju Karijoto sūnumi. Tuo tarpu žiniuos apie Vorsklos mūšio padarinius, Simono kaip Glebo Karijotaičio brolio įvardijimas verčia peržiūrėti nuostatas dėl giminystės. Tenka sutikti su J. Tęgowskio teiginiu, kad prie Vorsklos žuvo Karijoto anūkai⁴¹, tačiau reikia pabrėžti ir tai, jog su Karijotu į Ordą vykės Svisločės kunigaikštis nėra minimas tarp žuvusiųjų mūšyje prie Vorsklos.

Algirdui tapus didžiuoju kunigaikščiu ir pavedus Polocką valdyti sūnui Andriui, šios žemės centras atgavo ankstesnį savo statusą: Polocko kunigaikštis koordinavo kitų kunigaikščių veiksmus. Įdomu, kad apie kitus Algirdaičius, veikusius šiame regione, iki 1371 m. nėra žinoma (išimtimi laikytinės Vladimiras Algirdaitis, tačiau žinios apie jį susijusios pirmiausia su tuo, kad jis valdė Kijevą kunigaikštystę). Tai, jog Algirdas šiame regione įkurdino savo sūnus iš pirmosios santuokos, liudija ir 1372 m. ivykių kontekstas – Dimitrijus Algirdaitis, net ir valdydamas Brianską (bent nuo 1371 m.), vis tiek buvo įvardytas kaip Drucko kunigaikštis. Todėl galimas daiktas, kad šioje erdvėje turėjo veikti ir kiti Algirdaičiai (galbūt kažkuris Algirdo sūnus buvo paskirtas į Vitebską, o gal tai vyko paėiliui ir vienas kunigaikštis Vitebske keitė kitą: pirmiausia galėjo būti paskirtas Vladimiras, vėliau, šiam išvykus į Kijevą, Teodoras, kuris bent jau paskutiniaisiai Algirdo gyvenimo metais veikė Voluinėje).

Apibendrinant galima pridurti, kad Andrius Algirdaitis po tévo mirties buvo svarbus žmogus dinastijoje, tačiau jo vaidmuo néra vienareikšmiškas: jis nepaisė tévo nustatytos tvarkos ir nepaklusno Jogailai, pirmiausia pasikliaudamas tik savo potencialu, kurį buvo sukaupęs Polocko žemėje, o tai liudija Polocko kunigaikščio statusą dinastijoje ir paaiškina, kodél Skirgaila taip nuosekliai

siekė užvaldyti šią kunigaikštystę. Tačiau ne mažiau svarbu pažymėti ir dar vieną dalyką: tai, kad Polocko žemėje buvusios kunigaikštystės pateko Gediminaičiams, jau XIV a. trečiajame dešimtmetyje atvėrė galimybes LDK veikti rytų kryptimi, ir tai akivaizdu santykiose su Pskovu, Didžiuoju Naugardu ir Smolensku, taip pat ir Černigovo bei Severėnų žeme. Tiesa, XIV a. interesai Pskove ir Naugarde nebuvvo tokie patys, kokie buvo Smolensko žemėje, o vėliau ir Černigove bei Severėnų Naugarde. Pskove ir Naugarde LDK tenkinosi tuo, ką šios žemės siūlė pačios (nors irgi su tam tikromis išimtimis, pavyzdžiu, Pskovui atsisakius Andriaus, Algirdas įsi-veržė į ji), tuo tarpu kitoms žemėms buvo daromas spaudimas. Nereikia pamiršti ir neatsakyto klausimo: ar Polocko žemė XIV a. funkcionavo kaip žemė? Galima svarstyti įvairiai, tačiau akivaizdus Andriaus Algirdaičio dominavimas šioje žemėje leistų atsakyti teigiamai, kad ir su tam tikromis išlygomis (kaip Zaslavlio atveju). Nors nereikėtų ignoruoti ir dar vieno dalyko, kurį išsakė Vasilijus Voroninas: XIV a. pabaigoje aiškiai matyti tendencija Polocko kunigaikščius įvardyti kaip didžiuosius. Pirmiausia ši statusą gavęs Andrius Algirdaitis, tačiau tradicija tėsesi ir vėliau. V. Voronino svarstymai titulatūros klausimu rėmėsi tuo, kad Andriui Algirdaičiui buvo pavaldžios kelios kunigaikštystės, taigi jis galėjo būti laikomas didžiuoju kunigaikščiu. Tai niekaip neiškreipėjo santykio su Lietuvos valdovu, kadangi pats Algirdas laiške Konstantinopolio patriarchui save įvardijo kaip imperatorių.⁴² Tačiau šie teiginiai tik dar kartą patvirtina, kad Rusios žemių struktūra, kaip tradicija, nebuvvo ignoruojama Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

LDK ekspansija iš Polocko žemės ir Algirdaičių sistemos sukūrimas rytų pasienyje XIV a.

LDK valdančiosios dinastijos narių įsitvirtinimas Polocko žemėje buvo svarbus laimėjimas. Tai sudarė sąlygas išplėsti LDK įtaką į šiaurės rytų Rusią. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į Pskovą, kuriamė beveik visą Gedimino valdymo laikotarpį sėdėjo su Lietuva susiję kunigaikščiai⁴³, o valdymo pabaigoje aiškiai matomas glaudus Smolensko bendradarbiavimas su LDK dvaru.⁴⁴ LDK dinastija Gedimino valdymo laikais įžengė ir į Didžiųjį Naugardą.⁴⁵ Nors tai nebuvvo ilgalaikis laimėjimas, pažymėtina, kad bent kelerius metus Gediminaičiai buvo tame įsitvirtinę.

Algirdas, priešingai negu Gediminas, valdymo pradžioje veikiausiai planavo ir šiaurinius Rusios miestus pajungti savo valdžiai. Tokiam žingsniui jį paskatino patys miestų atstovai. Tai susiję su 1342 m. įvykiais Pskove, kai Algirdui buvo pasiūlyta tapti Pskovo valdovu, jeigu priims krikštą. Algirdo toks pasiūlymas netenkino, bet jis Pskove apkrikštijo ir paliko savo sūnų Andrių.⁴⁶ Tačiau ryškiausiai poslinkiai šia kryptimi įvyko vėliau, kai Algirdas pradėjo rengti nuolatinius žygius į Didžiųjį Naugardą ir puolė būtent tuos priemiesčius, kurie naugardiečių anksčiau buvo patikėti valdyti Narimantui. Vis dėlto, be valsčių apiplėšimo, realių laimėjimų jis nepasiekė.⁴⁷ 1348 m. Naugarde švedų į nelaisvę paimtas kunigaikštis Aleksandras gal ir laikytinas Narimantaičiu⁴⁸, tačiau jo

3 pav. Polocko apgtulties vaizdo fragmentas. 1579 m. Karaliaus Stepono Batoro vadovaujama kariuomenė apgulė Polocko pilyle įsitvirtinusius maskvēnus. en.wikipedia.org/wiki/Polotsk.
Fig. 3. A fragment of an image of the siege of Polotsk. In 1579 an army led by King Stephen Báthory besieged the Muscovites entrenched in Polotsk castle. en.wikipedia.org/wiki/Polotsk.

padėtis šiame mieste niekuo nesiskyrė nuo kitų naugardiečių pasikviestų kunigaikščių. Vėliau Algirdas sutelkė visas jėgas, kad išplėstų savo galią Smolensko ir Černigovo bei Severėnų žemėse (**3 pav.**).

Po Gedimino mirties Smolensko kunigaikščiai buvo ir Algirdo sąjungininkai, nors Smolenske vykė valdžios konsolidacijos procesai buvo gana sudėtingi.⁴⁹ Apie glaudų LDK ir Smolensko ryšį Algirdo laikais galima sužinoti ir iš netiesioginių šaltinių: Smolensko būriai minimi mūšyje prie Strėvos, taip pat 1365 m. Algirdo ir Kęstučio žygiuose į Prūsiją.⁵⁰ Tai, be jokios abejonių, tik liudija apie toli siekiančią Algirdo valdžią, bet reikia sutikti, kad LDK ir Smolensko kontaktai buvo gana artimi. Tačiau nuo XIV a. šeštojo dešimtmecio jie tapo nepastovūs. Smolensko kunigaikščiai, siekdamai išlikti nepriklausomi, pradėjo laviruoti tarp Maskvos ir LDK. Padariniai buvo vienareikšmiški – Algirdas nesitaikstė su lojalumo stoka ir ēmė vieną po kitos prijunginėti Smolenskui pa-valdžias kunigaikštystes: Rževą, Belą, Mstislavli. Galiausiai buvo prijungtas ir Brianskas – ši Černigovui pa-valdi kunigaikštystė iš tikrujų buvo valdoma Smolensko Mstislavovičių šakos dinastijos narių.⁵¹ Paties Smolensko Gediminaičiai niekada nebuvvo prisijungę: XIV a. devintajame dešimtmetyje Jogaila ir Skirgaila šioje žemėje į sostą pasodino vietinės dinastijos atstovą Jurgį Sviatoslavovičių⁵², o Vytautui galutinai prijungus Smolenską šis klausimas jau nebebuvo aktualus, kadangi tuo metu jis pačioje LDK iš didžiųjų žemių šalino kunigaikščius.⁵³

Kiek kitokie buvo LDK santykiai su Černigovo bei Severėnų žeme. Kaip jau minėta, pirmiausia Algirdas užvaldė Briansko kunigaikštystę, kuri nuo XIII a. buvo viena svarbiausių šioje žemėje. Būtent Briansko kunigaikštystė tuo metu užtikrino Černigovo didžiojo kunigaikščio titulą, o kartu ir leido pretenduoti į visą žemę.⁵⁴ Tačiau tuo procesas nesibaigė – 1356 m. laikytini tik riba⁵⁵, kada LDK pradėjo skverbtis į Černigovo žemę ir prijunginėti vieną kunigaikštystę po kitos.⁵⁶ Istorijografijoje sutaria ma, kad Algirdas užvaldė pačias svarbiausias Černigovo

bei Severėnų žemės kunigaikštystes: Brianską, Trubačevską, Severėnų Naugardą, Starodubą ir Černigovą⁵⁷, tuo tarpu Okos Aukščupio kunigaikštystės iki galo taip ir nebuvu integruotos, o pasiličio kaip varžybų tarp Maskvos, Riazanės ir LDK objektas. Žinių apie pietinių Černigovo bei Severėnų žemės kunigaikštystės (Rylsko, Putivilio) padėti tuo metu trūksta. Gustyno metraštyje pateikiamos žinios apie ankstyvą Putivilio kunigaikštystės įjungimą į LDK dar valdant Gediminui nėra patikimos.⁵⁸ Pažymėtina, kad net ir prijungus Černigovo bei Severėnų žemę Algirdo sūnūs išlaikė senąją titulatūrą ir vadino save didžiaisiais kunigaikščiais.⁵⁹

LDK rytų pasienis buvo ta erdvė, kurioje Algirdas bandė kurti savo sistemą, kaip sureguliuoti sūnų santykius. Būtina pabrėžti, kad Algirdas savo sūnumi ne tik išdalijo periferiją, bet ir paliko aukščiausią valdžią LDK. Metraštininkai netgi yra išsaugojo šios sistemos apmatus, nors jie nėra tikslūs, kaip pastebėjo dar XIX a. genealogai⁶⁰, ypač kalbant apie Algirdo sūnų skaičių ir amžių. Kadangi smulkiai išvardytos dalos tik trijuose nuorašuose, galima juos visus aptarti, tačiau reikia pabrėžti, kad visi jie yra velyvi. Evreinovo nuoraše nurodoma, kad kunigaikštis Algirdas turėjo 12 sūnų. Su pirmaja žmona: Vladimirą, kuris valdė Kijevą, Joną Žedivydą, kuris valdė Podolę, Simoną Lengvenį, kurio valda buvo Trubačevas, penktas sūnus (ketvirtas metraštyje praleistas) buvo Konstantinas, kuris valdė Černigovą ir Čartoriską, galiausiai Teodoras Nuška (turimas omenyje Sanguška), valdė Liubomlį. Antrosios santuokos sūnūs tiesiog išvardyti pagal amžių: Jogaila, Skirgaila, Švitrigaila, Kaributas, Dimitrijus Koreckis ir Vasilijus.⁶¹ *Lietuvos ir žemaičių kronikoje* pateikta panašaus pobūdžio informacija, todėl verta nurodyti tik skirtumus: Lengveniui priskirtas Mstislavlis, atsirado ketvirtas sūnus Andrius „Vongutas“, kurio dala buvo Trubačevkas, bet jis dar „kardu paémė“ Polocką ir Lukomlį, prie Teodoro pažymėta, kad jis buvės kunigaikščių Sanguškų protėvis. Plaćiau aptarti ir sūnūs iš antrosios Algirdo santuokos: nurodoma, kad Kaributas buvės kunigaikščių Višnoveckių ir Nesvyškių protėvis, Dimitrijus – Koreckį, galiausiai labai placių apibūdinamas jauniausias sūnus: „Viskutas“ pakrikštytas Vasilijumi, valdė kai kurias Severėnų pilis, o Lietuvoje – Kernavę.⁶² Bychovco kronikoje Algirdo sūnūs vardijami panašiu principu. Sūnūs iš antrosios santuokos išvardyti taip pat kaip ir Evreinovo metraščio nuoraše. Skirtumų yra sūnūs iš pirmosios santuokos sąraše, kurio eiliškumo tvarka atitinka *Lietuvos ir žemaičių kroniką*, tačiau su kai kuriomis išlygomis: Vingoltas – Andrius valdė Trubačevską (Andrius Kuprys, valdė Polocką, Bychovco kronikoje nurodomas kaip Kęstučio sūnus), o Teodoras Sanguška valdė Liubomlį.⁶³

Nors šie aprašymai painūs ir prieštarangi, tačiau atskleidžia tam tikrus dėsningsumus. Pirmiausia jie patvirtina teritoriją, kurioje Algirdas veikė, ir principus, pagal kuriuos jis išdalijo palikimą: be tévoninių žemių, kurias paveldėjo iš Gedimino, ir vėliau užimto Vilniaus, kuris užtikrino didžiojo kunigaikščio statusą, Algirdas sūnumi paliko tik savo įgytas žemes. Kijevos klausimas šiam kontekste nestebina, o Vladimiro kaip vyriausiojo sūnaus įvardijimas yra susijęs būtent su šia žeme. Sun-

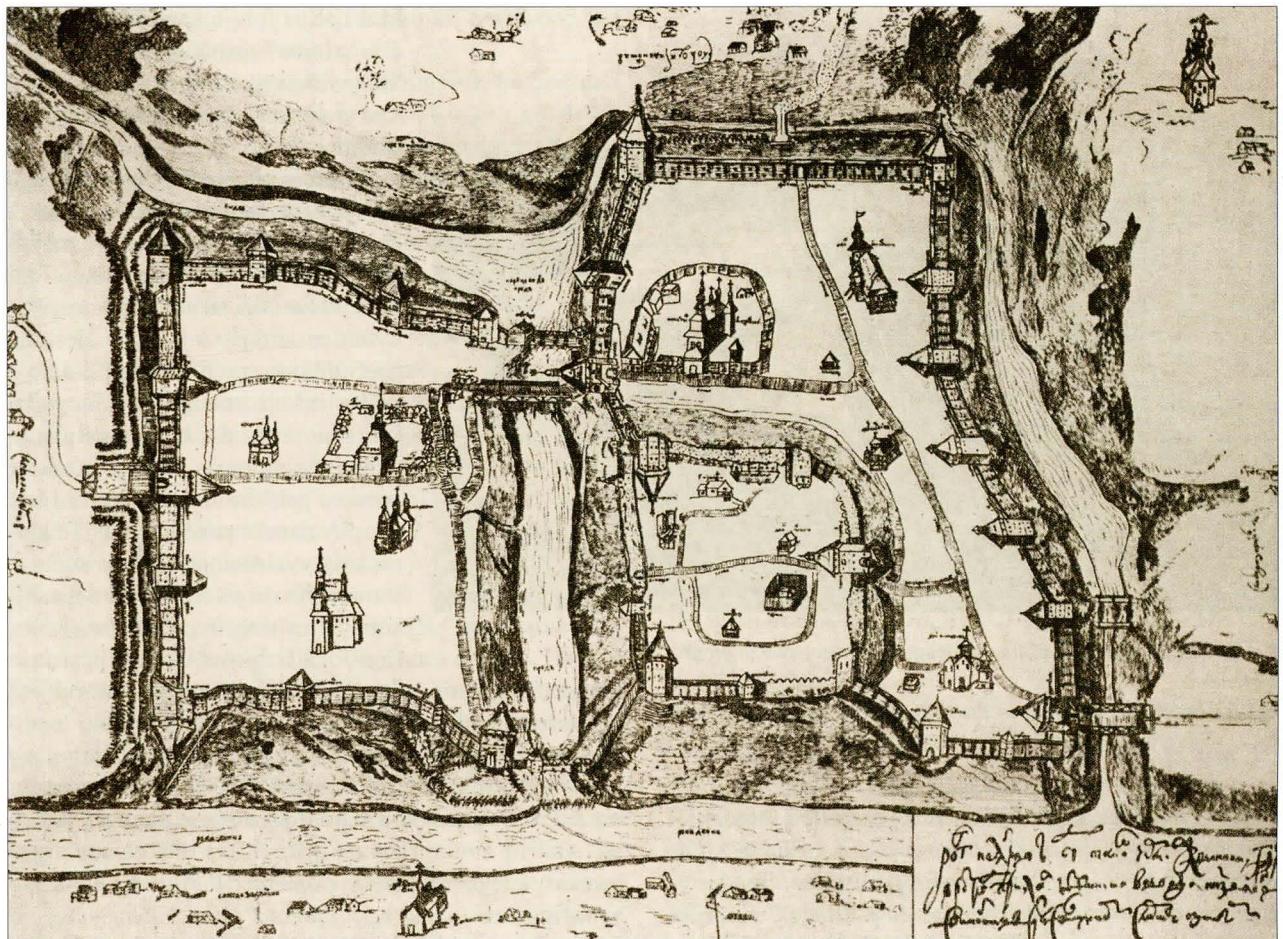
kiausia paaiškinti su Jonu Žedivydu ir Podole susiklosčiusią situaciją, kadangi tuose pačiuose metraščiuose nurodomi žinomi „Podolės užvaldymo“ aprašymai, kuriuose minimi Karijotaičiai, be to, pats Žedivydas siejamas su Karijoto palikuonimis.⁶⁴ Visuose trijuose sąrašuose Jonas Žedivydas pakeitė Karigailą. Veikiausiai taip yra dėl to, kad metraštininkams buvo žinomas Algirdo sūnų skaičius, bet patys sūnūs žinomi ne visi.

Lyginant šiuos Algirdo „testamentus“, galima išskirti kai kuriuos ypatumus: iš jauniausių sūnų tik Vygentui – Vasilijui iš dalies priskiriama valda, kuria disponuojantis jis minimas ir kituose šaltiniuose. Apie tai, kad Vygentas valdė Severėnų žemės pilis, nėra žinoma, bet gerai dokumentuota tai, kad jis buvo Kernavės kunigaikštis.⁶⁵ Taip pat žinoma, kad Simonas Lengvenis valdė Mstislavlį po brolio Karigailos, kuris čia neminimas, mirties.⁶⁶ Jogaila buvo didžiojo kunigaikščio sosto paveldėtojas. Skirgailos, Švitrigailos, Kaributo (nors žinoma, kad jis valdė Severėnų Naugardą)⁶⁷ valdos nėra minimos, pastaruoju atveju dar reikia atmesti genealoginę informaciją, kuri išties yra velyva.

Iš vyresniųjų sūnų be valdos paliktas Dimitrijus Algirdaitis, nors nurodomas jo ryšys su kunigaikščiais Koreckiais. Žinoma, kad Dimitrijus Algirdaitis pirmiausia valdė Drucką (tačiau nėra sietinas su Drucko kunigaikščiais)⁶⁸, gana anksti gavo Brianską, o su juo galėjo gauti ir Trubačevską, nors tuo abejojama.⁶⁹ Teodoras bent Algirdo valdymo pabaigoje buvo gavęs valdą Voluinėje⁷⁰, tačiau neatmestina, kad ir anksčiau jis valdė Liubomlį (galbūt kartu su Ratnu ir Kobrynu, nes apie šias valdas žinios gana velyvos).⁷¹

Atskiro aptarimo vertas Konstantino Algirdaičio atvejis. Visuose metraščiuose nurodoma, kad Konstantinas gavo iš tévo valdyti Černigovą ir Čartoriską. Tai viena pastoviausiai metraščio žinių, tačiau dėl Konstantino Algirdaičio vyksta ilga istoriografinė diskusija.⁷² Paskutinis darbas šia tema – J. Tęgowskio monografija, skirta Gediminaičių genealogijai. Joje tyrinėtojas atmeta galimybę, kad Konstantinas galėjęs būti Algirdo sūnumi, laikydamas tai tiesiog metraštine tradicija, o kunigaikščių Čartoriskių protėviu vadina Karijotaitį.⁷³ Vis dėlto reikia pripažinti, kad S. Kuczyńskiego pastabos šiuo klausimu taip pat svarbios: 1386 m. Smolensko kunigaikščiu i užpuolus Mstislavlį, į pagalbą skubėjo Skirgaila, Vytautas ir Lengvenis, taip pat gintis padėjo ir Kaributas su Konstantinu. Kaip žinoma, Kaributas buvo Severėnų Naugardo kunigaikštis ir tai, kad jis veikė kartu su Černigovo kunigaikščiu, rodo šios grupės alternatyvią kryptį iki Mstislavlio.⁷⁴ Konstantino Karijotaičio dalyvavimas šiam kontekste mažai tikėtinas, kadangi tai buvo periferinės dinastijos atstovas, valdė Podolę, tuo tarpu Algirdo sūnus galėjo dalyvauti ginant Mstislavlį. Atrodo, kad visa istoriografinė diskusija užvirė dėl to, kad metraštininkas sujungė du asmenis (Černigovo ir Čartorisko kunigaikščius), kuriuos pirmiausia reikėtų atskirti. Būdinga ir tai, kad nė viename metraštyje nėra nurodoma, jog Konstantinas Algirdaitis buvo Čartoriskių protėvis (nurodomas tik jo ryšys su šia valda).

Šiuose metraščiuose aprašymuose painiausiai apibūdinamas Andrius Algirdaitis. Dviejose aprašymuose,

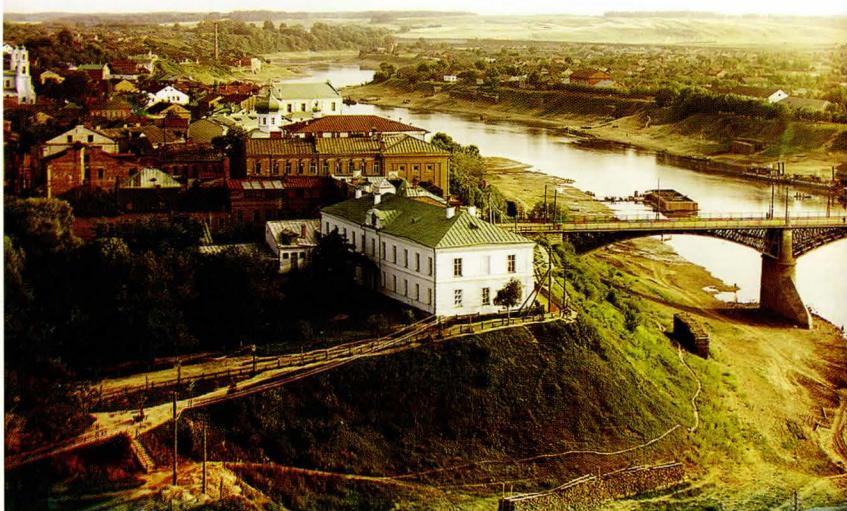
4 pav. Vitebsko planas. 1664 m. Сапунов А. П., «Чертёж» города Витебска 1664 года, Витебск, 1910.
Fig. 4. A plan of Vitebsk. 1664. From Сапунов А. П., «Чертёж» города Витебска 1664 года, Витебск, 1910.

kuriuose Andrius minimas, jis pirmiausia siejamas su Trubačevsku (pirmajame Trubačevskas priskiriamas Lengveniui). Vis dėlto ryšys su Polocku paliekamas Bychovco kronikoje suskaidant asmenybę ir jvedant Polocko kunigaikštį Andrių kaip Kęstučio sūnų, tuo tarpu *Lietuvos ir žemaičių kronikoje* nurodoma, kad Polockas ir Lukomlis buvo užimti jéga. Išties apie vėlyvą Andriaus Algirdaičio veiklą turime nedaug žinių. Polocko vietininkai, atsiusti didžiojo kunigaikščio, žinomi dar jam gyvam esant.⁷⁵ Galbūt tai paaiškintų, kodėl Andriaus ryšys su Polocku nurodomas išlaikant distanciją? Kai Jogaila paleido Andrių, jis buvo išsiustas į šiaurės Rusios žemes kaip vietininkas ir ten išbuvo iki žūties prie Vorsklos. Todėl S. M. Kuczyński keliamas klausimas dėl grįžusių iš Maskvos Algirdaičių išties yra aktualus: kada jie galėjo valdyti žemes LDK, jeigu buvo išsiusti už LDK ribų?⁷⁶ Tačiau ne mažiau svarbū dalyką týrinėtojas praleidžia: o ar negalėjo jie valdyti per savo palikuonis? Taigi klausimas yra susijęs būtent su palikimu: galbūt Algirdas prieš mirči bandė Polocke į sostą pasodinti kitą savo sūnų, o Andriui paliko tik Trubačevską? Tai paaiškintų *Lietuvos ir žemaičių kronikos* pastabą, kad Andrius Polocką ir Lukomlį „užémė kardu“. Algirdas galėjo Polocką paskirti Skirgailai, kuris netrukus po Algirdo mirties ten bandė įsitvirtinti.⁷⁷ Toks paaiškinimas dar geriau atskleidžia Algirdaičių konflikto priežastis. Tada nebe taip keis-tai atrodo ir Bychovco kronikos informacija apie Kęstu-

čio sūnų Polocko kunigaikštį Andrių Kuprį. Juk Kęstutis, užėmęs didžiojo kunigaikščio sostą, Jogailai paliko Krėvą ir Vitebską, o Polocką grąžino Andriui Algirdaičiui, kuris, atrodo, buvęs lojalus Kęstučiui, dar Algirdui esant gyvam organizuotai veikdavęs kartu Livonijoje.⁷⁸ Šiuo atveju reikia pasakyti, kad Kęstutis pasielgė „tėviškai“, kaip ir dera giminės senjorui, koks tuo metu jis ir buvo.⁷⁹ Taigi problema gali būti gyldenama jvairiai ra-kursais, o pastarasis sprendimas daug geriau paaiškina Andriaus Algirdaičio pasipriešinimą Jogailai. Tai galėtų būti produktyvesnis būdas nubraižyti Algirdo kuriamos dinastinės sistemos kontūrus (4 pav.).

Algirdo užkariavimai buvo tikrai ženklūs, dėl to jo palikimas gali būti traktuojamas kaip atskiro sistema sukūrimas LDK rytų pasienyje. Kokie galimi jos kontūrai ir kaip jis galėjo funkcionuoti, vienareikšmiškai atsakyti sudėtinga, kadangi nežinoma, kokias valdas užémė jaunesnieji Algirdaičiai, o tokios svarbios (dinastiniu požiūriu) valdos kaip Vitebskas ir Krėva kurį laiką nėra minimos šaltiniuose. Be jokios abejonių, dalis Algirdo sūnų (bent jau Švitrigaila) tuo metu galėjo būti pernelyg jauni, kad savarankiškai tvarkytųsi su savo valdomis, o daliai jų galėjo paprasčiausiai neužtekti tokų valdų, kurias metraštiniukui būtų verta paminėti. Todėl šis bandymas apibrėžti Algirdaičių sistemą jokiais būdais neturėtų būti laikomas galutiniu.

Bet kokiam bandymui sustruktūrinti sistemą reikalingas atspirties taškas. Mūsų atveju toks taškas – me-

5 pav. Vitebsko piliavietė XX a. pradžioje. 1912 m. JAV Kongreso biblioteka.

Fig. 5. The Vitebsk castle site in the early 20th century. 1912. From the US Library of Congress.

traštinė tradicija. Algirdaičius jau ankstyvieji metraščiai skirsto į dvi grupes, atsižvelgdam i tai, kurioje iš Algirdo santuokų jie gimė: Andrius, Vladimiras, Teodoras, Dimitrijus ir Konstantinas gimė Algirdo santuokoje su Vitebsko kunigaikštyte Marija (arba Ona), augo taip pat Vitebske, todėl juos salyginai galima vadinti Vitebsko šakos Algirdaičiais. Sudėtingiau apibūdinti jaunesniuosius Algirdaičius, gimusius Algirdo santuokoje su Tverės kunigaikštyte Julijona. Jie gimė jau Algirdui tapus didžiuoju kunigaikščiu, todėl sietini su Vilniumi. Turint omenyje, kad Jogaila paveldėjo didžiojo kunigaikščio sostą, o su juo gavo ir Vilnių, šią Algirdo sūnų grupę galima salyginai vadinti Vilniaus šakos Algirdaičiais. Taip apsibrėžus terminus, galima bandyti atkurti Algirdaičių dinastinę struktūrą (**5 pav.**).

Vilniaus šakos Algirdaičiams 1373 m. Algirdas jau buvo pradėjęs dalyti kunigaikštystes, kai Skirgaila įvardijamas kaip „rex Odriske“ (istorikai ginčiasi, kas tai per vietovę: Drysa ar Druckas, tačiau abiem atvejais kalbama apie Polocko žemę). Apibendrindamas diskusiją J. Nikodemas teigia, kad šios kunigaikštystės identifikuoti negalima, tačiau ji nebuvas reikšminga Gediminaičių valda. Kur kas svarbiau pabrėžti tai, kad tyrinėtojas, analizuodamas Skirgailos veiklą, kuestionuoja galimybę, jog Kaributas ir Karigaila savasias valdas gavo iš tévo (remdamasis tuo, kad jie buvo per jauni gauti valdas Algirdui valdant).⁸⁰ Iš ilgos diskusijos aiškėja, jog tokio pobūdžio ginčai nėra produktyvūs. Hipotetiniai bandymai pateikti Vilniaus šakos Algirdaičių gimimo datas bet kokiu atveju laikytini spekulatyviais.⁸¹

Algirdo priešmirtinis sprendimas buvo vienareikšmiškas – aukščiausia valdžia turėjo būti perduota Jogailai,⁸² taigi LDK turėjo dominuoti Vilniaus šakos Algirdaičiai, o tam pritarė ir Kestutis. Kadangi keitėsi valdovas, kuris tvarkė valstybės vidaus reikalus kelis dešimtmečius, vei-

kiausiai jis turėjo sureguliuoti ir hierarchinius santykius visoje LDK. Tai visiškai tikėtina, turint omenyje, kad tą patį prieš mirtį padarė ir Gediminas.⁸³

Algirdo planai dėl įpėdinystės jau tapo istoriografine diskusija. Pasak J. Tęgowskio, Algirdas ketino palikti savo įpėdiniu „vyriausią“ sūnų Teodorą, tačiau dėl susiklosčiusių aplinkybių pasienyje su Lenkija Kestutis peržiūrėjo šį sprendimą ir į didžiojo kunigaikščio sostą iškėlė Jogailą, kuris tuo metu dar buvo nepilnameatis.⁸⁴ J. Nikodemas suabejojo tokios versijos patikimumu ir ją sukritikavo, pirmiausia paneigdamas Teodoro, kaip vyriausiojo Algirdo sūnaus, statusą. Kartu jis teigė, kad nepasitikėti metraštine tradicija, pasak kurios Jogaila buvo Algirdo pasirinktas įpėdinus, nėra pagrindo.⁸⁵ Diskusija vyko ignoruojant gana svarbų dokumentą – 1394 m. garantinį raštą Jogailai dėl Andriaus Algirdaičio, kurį sudarant dalyvavo Vladimiras ir Teodoras Algirdaičiai. Vargu ar vyriausasis Algirdo sūnus būtų atsidūrės pačiame garantuojančiu už Andrių žmonių sąrašo gale.⁸⁶ Tai dar vienas argumentas, kad J. Nikodemo pozicija dėl Algirdo palikimo yra stipresnė.

Anot metraštinių tradicijos, Algirdas labiausiai mylėjo savo sūnų Jogailą ir paliko jį po savęs didžiuoju kunigaikščiu, o Kestutis tokiam pasirinkimui pritarė⁸⁷, taigi jį rėmė. Tai formavo dinastinę struktūrą, kadangi reiškė Vilniaus šakos Algirdaičių iškilimą, o šie turėjo būti lojalesni Jogailai. Du Vitebsko šakos Algirdaičiai buvo pakankamai izoliuoti: Vladimiras valdė tolimą Kijevu kunigaikštystę, Teodoro valdos buvo išsidėsčiusios tarp Kestučio ir Liubarto valdų. Todėl reikėjo jėgų pusiausvyrą išlaikyti LDK rytų pasienyje, kur buvo sutelkta daugiausia Algirdo įgytų žemių. Veikiausiai dar prieš mirtį Algirdas Vilniaus šakos Algirdaičiams paskyrė valdas šioje teritorijoje: Kaributas gavo Severėnų Naugardą, Karigaila – Mstislavli. Akivaizdu, kad Vitebsko šakos Algirdaičius buvo bandoma nustumti nuo valdžios.

Sudėtingiausias šiuo atveju yra Polocko klausimas. Nemaža tikimybė, kad anksčiau išdėstytoje metraštiniėje tradicijoje slypi didelė dalis tiesos. T. Wasilewskis spėja, kad dar valdant Algirdui Polockas buvo atiduotas Skirgailai.⁸⁸ Apie tai liudyti Skirgailos rengiami žygiai į Ligoniją Algirdo valdymo pabaigoje, vėliau minimi Andrius Algirdaičio žygiai (kartais derinami su Kestučiu) į šią žemę iki 1376 m. antrosios pusės.⁸⁹ Jeigu Algirdas ir bandė perduoti Polocko valdymą, tai įvyko prieš pat didžiojo kunigaikščio mirtį. Kad tai galėjo būti paskutiniai Algirdo pertvarkymai valstybėje, patvirtintų ir Lietuvos metraščių ankstyvosios redakcijos, kur sakoma, kad Polocką Skirgaila gavo iš Jogailos⁹⁰, o tai rodo, jog pokyčiai Polocko žemėje dar nebuvo pasibaigę. Galima prisiminti ir tai, kad kovos su Andriumi Algirdaičiu prasidėjo tik tada, kai Jogaila paskyrė į Polocką Skirgailą, taigi ēmė

keisti Algirdo nustatytą tvarką, tačiau tai nereiškia, kad Andrius išlaikė valdžią Polocke.

Problema pasidaro gerokai sudėtingesnė, kai metraščių informacija pradedama lyginti su kitokio pobūdžio šaltiniais. Šiuo atveju reikia įvertinti sfragistinę informaciją: Edmundas Rimša nesenai paskelbė 1379 m. naudotą dvipusį Lengvenio antspaudą, kurio legendoje jis tituluojamas didžiuoju Polocko kunigaikščiu.⁹¹ Tai tik dar kartą patvirtina, kad pokyčiai Polocko žemėje įvyko dar valdant Algirdui: šis centras buvo perduotas valdyti Vilniaus šakos Algirdaičiams, ir būtent Lengvenis buvo parinktas į Polocką. Tuo tarpu Skirgailos valdos veikiausiai taip pat buvo šioje žemėje (galbūt Vitebske?) (**6 pav.**).

Kęstučiui užėmus didžiojo kunigaikščio sostą, reikėjo konflikta LDK rytų pasienyje nuslopinti, todėl Polockas buvo grąžintas Andriui⁹², o naujajam valdovui buvo paranku, kad Vilniaus šakos Algirdaičių įtaka LDK būtų atsverta. Laikinas Kęstučio atėjimas į valdžią rytų pasienyje sukurtos problemos neišsprendė: būtent šio regiono pajęgū remiamas Jogaila grįžo į valdžią (pirmiausia Severėnų Naugardo kunigaikščio Kaributo dėka).⁹³ Tuo tarpu Vitebsko šakos Algirdaičių įtaka regione buvo sumažinta iki minimumo, kol galiausiai XIV a. devintojo dešimtmečio pabaigoje Jogaila privertė paklusti vyresniuosius brolius.⁹⁴ Algirdaičių konflikto metu mažiausiai aiški Konstantino pozicija. Jam veikiausiai pavyko išsaugoti savo valdas Černigove, sprendžiant iš Mstislavlio gynybos aprašymo⁹⁵, tačiau tai rytų pasienyje lemiamos įtakos negalėjo turėti, kadaangi Algirdaičių sistema šiame regione nustojo funkcionuoti prasidėjus konfliktui dėl Polocko.

Pokyčiai LDK rytų pasienyje po 1392 m.

Vytautui paėmus valdžią, Algirdaičių hierarchinė struktūra jau buvo nusistovėjusi. Svarbiausias kunigaikštystes ten valdė Vilniaus šakos Algirdaičiai: Skirgaila toliau titulavosi Trakų ir Polocko kunigaikščiu⁹⁶, Kaributas valdė Severėnų žemėje.⁹⁷ Jeigu S. M. Kuczyński teisus, Konstantinas Algirdaitis mirė apie 1390 m., todėl Kaributas neturėjo su juo dalytis žemė, o kartu ir valdžios Černigovo bei Severėnų žemėje.⁹⁸ Algirdo našlė Julijona iki savo mirties 1392 m. valdė Vitebską, kur Jogaila pasiuntė vietininku savo sakalininką Teodorą Veseną, o jo pasiodymas sukėlė Švitrigailos pyktį ir šis ji nužudė, kad įsitvirtintų šioje kunigaikštystėje.⁹⁹

Santykų tarp dinastijos narių sureguliacimas tuo metu buvo labai svarbi problema, aktuali visoms pusėms. Vienas geriausiai to įrodymų – Belzo susitarimas, pagal kurį Skirgaila buvo sutaikytas su Vytautu. Tam, kad būtų patenkintos visų pusų teritorinės pretenzijos, Vytautui turėjo būti grąžinti Trakai, tačiau jis privalėjo padėti Skirgailai įsitvirtinti Kijeve.¹⁰⁰ Tiksliausiai tai būtų galima pavadinti valdžios perskirstymu, kuris įvykdavo nusistovint santykiams tarp dinastijos narių, kai iškildavo naujas dinastijos ir valstybės lyderis. Kompenamacija Skirgailai ištisies buvo didelė, Vytautas savo pažadą turėjo įvykdinti per kelis kartus.¹⁰¹ Tuo tarpu rytų pasienio (Polocko) klausimas Belzo susitarimu nebuvu išspręstas.

6 pav. Imaginacinis Skirgailos portretas. Iš Aleksandras Gvagninis, Europos Sarmatių aprašymas (Sarmatiae Europeae descriptio), Krokuva, 1578 (pakartota Speyer, 1581).

Fig. 6. An imaginative portrait of Skirgaila. From Alexander Guagnini, Sarmatiae Europeae descriptio, Kraków, 1578 (reproduced by Speyer, 1581).

Nuosekliausiai Vytauto santykiai su LDK rytų pasienyje valdžiusiais kunigaikščiais tyrinėjo J. Nikodemas. Šiai temai jis paskyrė kelis susijusius straipsnius.¹⁰² Pasak šio mokslininko, LDK problemos kilo dėl vidaus santykų ir Vytauto galių valstybėje. Bandymas sutvarkyti santykius tarp Vytauto ir Skirgailos buvo aktas, kurio nė viena pusė iki galo nenorėjo laikytis, nes Jogailos valdžia Lietuvoje rėmėsi ne Vytautu (su kuriuo jis buvo priverstas susitaikyti), bet jo tikrais broliais. Būtent Algirdaičių įtaka ir galimybė jėga suvaldyti Vytautą leido Jogailai daryti prie laidą, kad atidavus Vytautui vietininko poziciją padėti LDK vis tiek bus galima kontroliuoti remiantis broliais. Taip atsirado trintis, kuri greitai įgavo kitokio pobūdžio išraišką, ir kilo atviras Kaributo, o paskui ir Švitrigailos maištas, nors šiu dvių įvykių priežastys visiškai skirtinos. Kaributas veikė pirmiausia gindamas Jogailos dinastinius interesus, tačiau pralaimėjo. Tuo tarpu Švitrigailos maištas buvo asmeninis, jam numalšinti buvo pasitelktos gausios pajėgos, ir tarp jų pirmiausia paminėtinė Skirgaila. Abu Algirdaičiai neteko savo kunigaikštystei ir buvo išsiuisti į Krokuvą. Sutinkant su dauguma J. Nikodemo teiginių, galima būtų diskutuoti dėl keleto faktų.

Opiausia problema yra Kaributo maišto padarinių likvidavimas ir stabilios struktūros sukūrimas bei Jogailos vaidmuo. Vargu ar galima sakyti, kad Teodoras Liubartaitis galėjo būti pats patikimiausias Jogailos sąjungininkas sprendžiant Severėnų žemės klausimą. Jau nuo pirmojo Vytauto grįžimo, kada jis gavo Lucką, matom, kaip laisvai Jogaila disponuoja Liubarto palikiimu, palikdamas Teodorui tik Voluinės Vladimirą. O atimtos žemės – blogas garantas geriems santykiams. Tai Gediminaičių dinastijos narių tarpusavio santykiuose ne kartą išryškėjo. Tačiau dar svarbiau yra tai, kad Teodoras Liubartaitis laikytinas Vytauto aplinkos žmogumi.¹⁰³ Galiausiai keista, kodėl Jogailos broliai, kurie dar nebuvu susikompromitavę santykiuose su Vytautu (tieki Lengvenis, tiek Švitrigaila), nebuvu paskirti Jogailos vardu

7 pav. Imaginacinis Švitrigailos portretas. Iš Aleksandras Gvagnini, Europos Sarmatijos aprašymas (Sarmatiae Europeae descriptio), Krokuva, 1578 (pakartota Speyer, 1581).

Fig. 7. An imaginative portrait of Skirgaila. From *Alexandr Gvagnini, Sarmatiae Europeae descriptio, Kraków, 1578 (reproduced by Speyer, 1581)*.

valdyti Severėnų žemės ir taip užtikrinti Algirdaičių interesų tēstinumą šioje erdvėje? Paprasčiausias atsakymas: šį klausimą sprendė jau nebe Jogaila, bet Vytautas.

Bychovco kronikoje aptinkama žinutė, kad Švitrigaila iki Julijonos mirties valdė Krėvą (7 pav.). Šią žinutę J. Nikodemas besąlygiškai atmeta, manydamas, kad ji nepatikima, buvusi parašyta paties T. Narbuto.¹⁰⁴ Tai, jog Bychovco kronikoje tokia žinutė atsirado, o kitose Lietuvos metraščių redakcijoje jos nėra, sudaro prieplaidas abejoti jos patikimumu. Tačiau keista ir tai, kad J. Nikodemas, pripažindamas, jog Švitrigaila tuo metu turėjo per dvidešimt metų, nori palikti šį kunigaikštį be valdos. Tai prieštarautų anksčiau išsakytais tyrinėtojo nuomonei, kad kuo daugiau žemių buvo išsidaliję Algirdaičiai, tuo mažesnė įtaka ir galimybės turėjo būti paliktos Vytautui.

Negalima pamiršti ir to, kad Lengveniu grįžus iš Didžiojo Naugardo būtent Vytautas suteikė jam Mstislavlio kunigaikštystę, kuri buvo laisva po Karigailos mirties.¹⁰⁵ Taigi procesai LDK rytų pasienyje išliko daugiakrypčiai. Vytautas ten ir siuntė kunigaikščius, ir juos atšaukdavo. Todėl vadinti Vytauto įsitvirtinimą LDK valdovo pozicijoje centralizacijos procesu nėra pagrįsta.¹⁰⁶ Tai ypač ryškiai matyti Černigovo bei Severėnų žemės atveju. Būtent Vytauto valdymo metu kaip kunigaikščiai pradeda reikštis Narimantaičiai: Patrikas Narimantaitis, o su juo kartu Aleksandras valdė Starodubą, Teodoras Patrikaitis minimas tarp žuvusiuų prie Vorsklos kaip Rylsko kunigaikštis, Teodoras Aleksandraitis minimas kaip Putivilio kunigaikštis.¹⁰⁷ Tai nestebina, kadangi Vytautas ir anksčiau rėmėsi Narimantaičiais. Sie nebuvė vien tik Vytauto statytiniai. Kaip liudija metraščiai, Lengvenis kartu su

Aleksandru Patrikaičiu 1402 m. gynė Brianską įsiveržus Riazanės kunigaikščiu Rodislavui, Olego Ivanovičiaus sūnui.¹⁰⁸ J. Wolffo teiginys, kad Vytautas 1407 m. suabejojo Narimantaičių ištikimybe ir juos perkėlė į Voluinę, atrodo gana patikimas.¹⁰⁹ Tai taip pat paaiškintų, kodėl šie kunigaikščiai prisidėjo prie Švitrigailos, kai jis bėgo į Maskvą.¹¹⁰

Negalima nepažymeti ir to, kad Černigovo bei Severėnų žemėje Vytautas įkurdindavo tuometinį dinastijos elitą: po susitaikymo su Jogaila ir Vytautu čia valdas gavo Švitrigaila. Atsilaisvinus net kelioms kunigaikštystėms, Vytautas pasinaudojo proga ir 1408 m. šias žemes paskyrė ištikimiausiam savo sąjungininkui – broliui Žygimantui Kęstutaičiui, kuris valdė ne tik Starodubą, bet ir kelias mažesnes kunigaikštystes. Vytautui susitaikius su Švitrigaila, šis vėl gavo valdyti Černigovą.¹¹¹ Dinastijos elitui priklausiusios kunigaikštystės rytų pasienyje savaimė išnyko – pirmiausia Švitrigailai, paskui Žygimantui Kęstutaičiui užėmus didžiojo kunigaikštio sostą, jos buvo pradėtos valdyti per vietininkus. Negalima nesutikti su O. Haleckiu, kad Vytautui vienas opiausiu klausimų buvo Černigovo bei Severėnų žemės, kur jis kartkartėmis buvo priverstas sudaryti kunigaikštystes.¹¹²

Apibendrinimas

Apžvelgus šiuos procesus, galima pabandyti vietoje išvadų pateikti apibendrinimą. Gediminaicių dinastijos valdomos kunigaikštystės rytų pasienyje buvo svarbus daugiplanis veiksns. Dinastijos narių vidaus santykų požiūriu šios žemės užtikrino hierarchinių santykų stabilitumą. Tenka pripažinti, kad nėra aišku, kada šia kryptimi pradėjo plisti Gedimino giminės įtaka, kurios konkreti išraiška buvo narių „pasodinimas“ Rusios kunigaikštystėse. Pirmiausia šie procesai pastebimi Polocko žemėje XIV a. trečiojo dešimtmecio viduryje: tuo pačiu metu ten įsitvirtina bent keli Gedimino giminaičiai. Iš šios žemės po Gedimino mirties Algirdas pradėjo skleisti įtaką šiaurės, rytų ir pietų kryptimis. Rezultatas buvo naujų teritorijų užvaldymas – teritorijų, kurios atliko tokį patį vaidmenį, kokį atliko visa Lietuvos valstybė po Gedimino mirties: šių žemių pagrindu turėjo būti sukurta Algirdaičių sistema. Pagal Algirdo sumanymą joje turėjo dominuoti Vilniaus šakos Algirdaičiai, o tai sudarė prieplaidas jiems įsitvirtinti LDK rytų pasienyje. XIV a. devintojo dešimtmecio dinastinė krizė šią sistemą tik sutvirtino Vičebsko šakos Algirdaičių žemių sąskaita. Su tokia sistema susidūrė atėjęs į valdžią Vytautas. Būtent šių žemių kunigaikščiai pirmieji pasipriešino Vytauto valdžiai. Vis dėlto XV a. pirmosios pusės dinastiniai procesai buvo pernelyg sudėtingi, kad pašalinės giminaičius Vytautas galėtų pradėti šias žemes valdyti per vietininkus. Būtent šioje erdvėje buvo nuolat sukuriamas kunigaikštystės Gediminaicių dinastijos palikuonims.

Vytas Jankauskas

The Gediminid Duchies on the Eastern Border of the GDL in the 14th – early 15th century

Summary

The domestic relationships of the members of the Gediminid dynasties is a multi-faceted problem, which is surveyed in analysing the structure of the territories controlled on the eastern border of the Grand Duchy of Lithuania. The Gediminid duchies on the eastern border of the GDL in the 14–15th centuries is an object that is difficult to define, because the GDL was constantly expanding to the east during this period. Therefore in the first half of the 14th century it is possible to talk about the Duchies of Polotsk and Vitebsk, but later the duchies that existed in the land of Chernigov and Severia as well as annexed Mstislavl need to be included in this range.

The duchies controlled by the Gediminid dynasty on the eastern border were important factors on many levels. From the perspective of the domestic relationships of this dynasty's members, these lands ensured the stability the hierarchical relationships. It is necessary admit that it is not clear when the influence of Gediminas's relatives began to spread in this direction, the concrete expression of which was the 'planting' of their members in Ruthenian duchies. These processes were first observed in the land

of Polotsk in the mid-1320s: at least several relatives of Gediminas established themselves there at the same time. After the death of Gediminas, Algirdas began to spread his influence out from this land to the north, east, and south. This resulted in the control of new territories, which performed the same role as the entire Lithuanian state after the death of Gediminas: the system of the house of Algirdas must have been created on the basis of these lands. According to the plan of Algirdas, the Vilnius branch of the house of Algirdas had to dominate it, which created the preconditions for them to establish themselves on the eastern border of the GDL. The dynastic crisis in the 1380s only reinforced this system at the expense of the land of the Vitebsk branch of the house of Algirdas. After coming to power, Vytautas clashed with this system. It was dukes from precisely these lands that first resisted Vytautas's rule. Nevertheless the dynastic processes of the first half of the 15th century were too complex for Vytautas, after eliminating the relatives, to able to begin to rule these lands through vicegerents. It was precisely in this space that duchies were constantly being created for the descendants of the Gediminid dynasty.

- ¹ S. M. Kuczyński, *Ziemie czernihowsko-siewierskie pod rządami Litwy*, Warszawa, 1936, p. 31–37.
- ² A. A. Горский, *Русские земли в XIII–XIV веках: пути политического развития*, Москва, 1996, p. 34.
- ³ Z. Norkus, *Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2009, p. 214.
- ⁴ Полное собрание русских летописей, т. 2: Ипатьевская летопись, СПб, 1843, p. 225.
- ⁵ A. Dubonis, *Traidenis: Monarcho valdžios atkūrimas Lietuvoje 1268–1282*, Vilnius, 2009, p. 71–79.
- ⁶ K. Chodynicki, „Geneza dynastji Giedymina“, *Kwartalnik Historyczny*, 1926, t. XL, sąs. 4, p. 542.
- ⁷ Пороцкие грамоты XIII – начала XVI вв., сдаре А. Л. Хорошевич, т. 1, М., 1978, p. 37–38: Polocko vyskupo Jakovo laiškas Rygos arkivyskupui, 1309 m.
- ⁸ В. Е. Данилевичъ, *Очеркъ истории Пороцкой земли до конца XIV столетія*, Киевъ, 1896, p. 152–153.
- ⁹ А. Сэларт, „Полацкі князь Канстанцін і гісторыя Інфлянтаў у трэцій чвэрці XIII ст.“, *Беларускі гістарычны агляд*, т. 11, сас. 1–2 (20–21), 2004, p. 3–25.
- ¹⁰ А. А. Горский, min. veik., p. 52–54.
- ¹¹ В. Т. Пашуто, *Образование Литовского государства*, Москва, 1959, p. 278.
- ¹² S. C. Rowell, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Paganų imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 254.
- ¹³ A. Nikžentaitis, *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 9.
- ¹⁴ Gedimino laiškai, parengē V. T. Pašuta ir I. Štal, Vilnius, 1966, p. 169.
- ¹⁵ A. Nikžentaitis, min. veik., p. 9–11. Dėl Trakų kunigaikščio oponuoja: S. C. Rowell, min. veik., p. 256.
- ¹⁶ E. Gudavičius, „Kernavės žemė ir valsčius iki 1564–1566 metų administracinės reformos“, *Lietuvos valsčiai*, t. 13: *Musninkai. Čiobiškis*, Vilnius, 2005, p. 142.
- ¹⁷ D. Baronas, „Aukštaitija kovu su Livonijos ordinu metu (XIII–XIV a.)“, *Iš Panevėžio praeities: Upytės žemei 750 metų*, Panevėžys, 2004, p. 53.
- ¹⁸ A. Pakšalis, „Trakų vaivadijos genezė“, *Darbai ir dienos*, Nr. 44, Kaunas, 2005, p. 56.
- ¹⁹ E. Gudavičius, min. veik., p. 140.
- ²⁰ Новгородская первая летопись старшего и младшего извода, М.–Л., 1950, p. 98.
- ²¹ S. C. Rowell, min. veik., p. 68.
- ²² Новгородская первая летопись старшего и младшего извода, p. 98.
- ²³ J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, p. 47–51.
- ²⁴ Полное собрание русских летописей, т. 35: *Летописи белорусско-литовские*, М., 1980, p. 61.
- ²⁵ Пороцкие грамоты XIII – начала XVI вв., p. 39–41: Kunigaikščio Glebo ir Polocko vyskupo Grigorijaus sutartis su Livonijos ordino magistru dėl prekybos, datuojama nuo 1338 iki 1341 m.
- ²⁶ Полное собрание русских летописей, т. 35, p. 61.
- ²⁷ Л. В. Алексеев, *Пороцкая земля (очерки истории Северной Белоруссии) в IX–XIII вв.*, Москва, 1966, p. 280–288.
- ²⁸ K. E. Napiersky, *Russisch-livländische Urkunden*, St. Petersburg, 1868, p. 69: 1338 m. Livonijos ordino ir Rygos miesto tarybos sutartis su Lietuvos karaliumi ir jo sūnumis bei Polocko ir Vitebsko tarybomis; *Liv.- Esth.- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten*, sudarė F. G. Bunge, d. 2, Reval, 1855, p. 333: Smolensko kunigaikščio Aleksandro Ivanovičiaus raštas Rygos arkivyskupui, apie 1338 m.
- ²⁹ Полное собрание русских летописей, т. 4: *Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи*, СПб, 1848, p. 56.
- ³⁰ Ten pat, p. 56.
- ³¹ Полное собрание русских летописей, т. 5: *Псковская 2-я и Софийская 1-я летописи*, СПб, 1851, p. 224.
- ³² A. Nikžentaitis, min. veik., p. 13–15.
- ³³ Полное собрание русских летописей, т. 4, p. 57; Полное собрание русских летописей, т. 35, p. 61.
- ³⁴ Акты, относящиеся к истории Западной России, т. 1: 1340–1506 гг., Санктпетербургъ, 1846, p. 1–2.
- ³⁵ Полное собрание русских летописей, т. 5, p. 14.
- ³⁶ Полное собрание русских летописей, т. 4, p. 59.
- ³⁷ J. Puzyra, „Koriat i Koriatowicze“, *Ateneum Wilenskie*, t. 7, sas. 3–4, Wilno, 1930, p. 429–432.
- ³⁸ J. Tęgowski, min. veik., p. 164–189.
- ³⁹ Полное собрание русских летописей, т. 35, p. 61.
- ⁴⁰ Ten pat, p. 73.
- ⁴¹ J. Tęgowski, min. veik., p. 164–189.
- ⁴² B. A. Воронин, „Вялікія князі полацкія (канец XIV ст.)“, Полацк: карані нашага радавода: Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі, Полацк, 1996, p. 44–50.
- ⁴³ S. C. Rowell, min. veik., p. 91.
- ⁴⁴ Смоленские грамоты XIII–XIV веков, сдаре Т. А. Суминкова, В. В. Лопатин, Москва, 1963, p. 69–71: Smolensko kunigaikščio Aleksandro Ivanovičiaus raštas Rygos arkivyskupui, apie 1338 m.
- ⁴⁵ K. Krupa, „Książęta Litewscy w Nowgorodzie Wielkim do 1430 roku“, *Kwartalnik historyczny*, t. 100, Nr. 1, Warszawa, 1993, p. 32–33.
- ⁴⁶ Полное собрание русских летописей, т. 5, p. 224.
- ⁴⁷ Новгородская первая летопись старшего и младшего извода, М.–Л., 1950, p. 358–359.
- ⁴⁸ J. Tęgowski, min. veik., p. 28.
- ⁴⁹ А. В. Кузьмин, „Князья Можайска и судьба их владений в XIII–XIV в.: Из истории Смоленской земли“, *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, Nr. 4 (18), Москва, 2004, p. 117.
- ⁵⁰ Die Chronik Wigands von Marburg, sudarė T. Hirsch, *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, d. 2, Leipzig, 1863, p. 510–514, 516–519.
- ⁵¹ А. А. Горский, min. veik., p. 37–40.
- ⁵² Смоленские грамоты XIII–XIV веков, p. 69–71: Smolensko kunigaikščio Aleksandro Ivanovičiaus raštas Rygos arkivyskupui, apie 1338 m.
- ⁵³ Полное собрание русских летописей, т. 35, p. 65.
- ⁵⁴ А. А. Горский, min. veik., p. 34.
- ⁵⁵ Полное собрание русских летописей, т. 10: *Летописный сборник, именуемый Патриаршю или Никоновской летописью*, СПб, 1885, p. 228.
- ⁵⁶ А. А. Горский, min. veik., p. 34.
- ⁵⁷ S. M. Kuczyński, min. veik., p. 31–37.
- ⁵⁸ Полное собрание русских летописей, т. 2: *Ипатьевская летопись*, СПб, 1843, p. 348 (Gustyno metraščio informacija).
- ⁵⁹ О. В. Руцина, *Сіверська земля у складі Великого*

князівства Литовського, Київ, 1998, p. 97–98.

⁶⁰ **J. Wolff**, *Ród Gedimina: dodatki i poprawki do dzieł K. Stadnickiego: „Synowie Gedymina“, „Olgierd i Kiejstut“ i „Bracia Władysława Jagiełły“*, Kraków, 1886, p. 79–87.

⁶¹ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 223.

⁶² Полное собрание русских летописей, т. 32: Хроники: Литовская и Жмойтская, и Быховца, М., 1968, п. 63.

⁶³ *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika, vertė, įvadą ir paaiškinimus paraše R. Jasas*, Vilnius, 1971, p. 81; Полное собрание русских летописей, т. 32, п. 141.

⁶⁴ **J. Puzyna**, min. veik., p. 446–450.

⁶⁵ *Akta uniji Polski z Litwą 1385–1791*, sudarė S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków, 1932, p. 18–19.

⁶⁶ **J. Tęgowski**, min. veik., p. 118–119.

⁶⁷ *Akta uniji Polski z Litwą 1385–1791*, p. 13.

⁶⁸ **B. Варонин**, „Друцкія князі XIV стагоддзя“, *Беларускі гістарычны агліяд*, т. 9, сас. 1–2 (16–17), 2002, п. 3–30.

⁶⁹ **S. M. Kuczyński**, min. veik., p. 160.

⁷⁰ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, parengė E. Streblke, *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, d. 2, Leipzig, 1863, p. 115.

⁷¹ **J. Nikodem**, „Objęcie władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 r.“, *Przegląd Historyczny*, т. 92, сас. 4, Warszawa, 2001, p. 452–453.

⁷² **O. Halecki**, „Koriatowicze a przodkowie Holszańskich i Czartoryskich“, *Miesięcznik Heraldyczny*, т. 18, Nr. 6, Lwów, 1939, p. 81–88; **T. Wasilewski**, „Pochodzenie i początek kariery domu Czartoryskich“, *Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. Studia ofiarowane Prof. dr hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Poznań, 1994, p. 47;

J. Tęgowski, „Który Konstanty – Olgierdowic czy Koriatowic – był przodkiem kniaziów Czartoryskich?“, *Europa Orientalis. Polska i jej wschodni sąsiedzi od średniowiecza po współczesność*, Toruń, 1996, p. 53–59.

⁷³ **J. Tęgowski**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, p. 95–96.

⁷⁴ **S. M. Kuczyński**, min. veik., p. 170–172.

⁷⁵ **J. Wolff**, *Senatorowie i dignitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386–1795*, Kraków, 1885, p. 44.

⁷⁶ **S. M. Kuczyński**, min. veik., p. 163.

⁷⁷ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 62.

⁷⁸ Žr. **V. Jankauskas**, „Gediminaičių dinastijos vaidmuo organizuojant karo veiksmus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a.“, *Karo archyvas*, Nr. 25, Vilnius, 2010, p. 27.

⁷⁹ **J. Nikodem**, „Jedynowładztwo czy diarchia? Przyczynek do dziejów ustroju Wielkiego Księstwa Litewskiego do końca XV w.“, *Zapiski Historyczne*, т. 68, сас. 4, Toruń, 2003, p. 7–30 [501–524].

⁸⁰ **J. Nikodem**, „Uposażenie młodszych Olgierdowiców. Przyczynek do biografii Skirgiełły“, *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, Nr. 15, Białystok, 2001, p. 5–11.

⁸¹ **T. Wasilewski**, „Daty urodzin Jagiełły i Witolda. Przyczynek do genealogii Giedyminowiczów“, *Przegląd Wschodni*, Nr. 1, сас. 1, 1991, p. 15–34; **J. Tęgowski**, „O następcie tronu na Litwie po śmierci Olgierda“, *Przegląd Historyczny*, т. 84, сас. 2, Warszawa, 1993, p. 127–134;

J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*; **J. Nikodem**, „Data urodzenia Jagiełły. Uwagi o starszeństwie synów Olgierda i Julianny“, *Genealogia. Studia i Materiały Historyczne*, Nr.

12, 2000, p. 23–49. Pozityvūs rezultatai išplaukė ne iš pagrindinių šios diskusijos problemos, bet iš jos periferijos, kur buvo sprendžiamas ne Algirdo sūnų amžiaus, bet dinastijos narių tarpusavio santykų klausimas. Nė viena pusė dėl Algirdaičių amžiaus nepateikė galutinių ir nepaneigiamų argumentų, todėl vargu ar diskusija laikytina produktyvia.

⁸² Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 61.

⁸³ **S. C. Rowell**, min. veik., p. 300.

⁸⁴ **J. Tęgowski**, „O następcie tronu na Litwie po śmierci Olgierda“, p. 127–134.

⁸⁵ **J. Nikodem**, „Objęcie władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 r.“, p. 451–460.

⁸⁶ *Akta uniji Polski z Litwą 1385–1791*, p. 32.

⁸⁷ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 61.

⁸⁸ **T. Wasilewski**, „Daty urodzin Jagiełły i Witolda. Przyczynek do genealogii Giedyminowiczów“, p. 31.

⁸⁹ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, p. 103–106.

⁹⁰ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 62.

⁹¹ **E. Rimša**, „1385 m. Krėvos akto antspaudai“, *Lietuvos užsienio politikos dokumentai XIII–XVIII a.: 1385 m. rugpjūčio 14 d. Krėvos aktas*, Vilnius, 2002, p. 91–92.

⁹² **E. Gedavičius**, *Lietuvos istorija*, т. 1: *Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius, 2001, p. 153.

⁹³ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 62.

⁹⁴ **V. Jankauskas**, „Kijevu žemės statusas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XV amžiai)“, *Darbai ir dienos*, т. 44, Kaunas, 2005, p. 95.

⁹⁵ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 64.

⁹⁶ *Akta uniji Polski z Litwą 1385–1791*, p. 14–15.

⁹⁷ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 71.

⁹⁸ **S. M. Kuczyński**, min. veik., p. 170–172.

⁹⁹ Полное собрание русских летописей, т. 35, п. 71.

¹⁰⁰ *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, collectus opera Antonii Prochaska, Cracoviae, 1882, p. 31.

¹⁰¹ **V. Jankauskas**, „Kijevu žemės statusas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XV amžiai)“, p. 100.

¹⁰² **J. Nikodem**, „Bunt Świdrygielły w Witebsku“, *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, Nr. 32, Białystok, 2009, p. 5–20; **J. Nikodem**, „Kaributo maištas“, *Lietuvos istorijos metraštis 2007-1*, Vilnius, 2008, p. 5–20.

¹⁰³ **V. Jankauskas**, „Pilis ir prestižas: Gediminaičių kunigaikštystės Trakų ir Vilniaus vaivadijose XV amžiuje“, *Lietuvos pilys – 2007*, Nr. 3, Vilnius, 2008, p. 66–76.

¹⁰⁴ **J. Nikodem**, „Bunt Świdrygielły w Witebsku“, p. 13.

¹⁰⁵ **J. Tęgowski**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, p. 119.

¹⁰⁶ **J. Nikodem**, „Kaributo maištas“, p. 8–11.

¹⁰⁷ **S. M. Kuczyński**, min. veik., p. 179–184.

¹⁰⁸ Полное собрание русских летописей, т. 8: *Продолжение летописи по Воскресенскому списку*, СПб, 1859, p. 75.

¹⁰⁹ **J. Wolff**, *Kniaziowie Litewsko-Ruscy, od końca czternastego wieku*, Warszawa, 1994, p. 172.

¹¹⁰ **S. M. Kuczyński**, min. veik., p. 218–220.

¹¹¹ **J. Tęgowski**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, p. 157.

¹¹² **O. Halecki**, *Dzieje unii Jagiellońskiej*, т. 1: *W wiekach Średnich*, Kraków, 1919, p. 232.